

– להלכה, הרי"ף הר"ח בה"ג ור"י בן מגאש והמאירי ועוד פסקו דלא כשמואל (וכן פסק מרן השלחן ערוך – חו"מ עב, ב). ואף כי רב נחמן ונהרדעי סוברים כמותו, ולא מצאנו מי שחולק על כך בפירוש, מכל מקום ממה שאמרו בהמשך הסוגיא 'כולי עלמא לית להו דשמואל' משמע שלא נקטו כן להלכה. ואולם התוס' והרא"ש ועוד חולקים ופוסקים כשמואל (וכן הביא הרמ"א. אלא שדוקא אם פירש ואמר בשעת ההלואה שמקבל המשכון בכל החוב, וכגרסת ר"ח ור"ת).

'אבל המלוה אלף זוז בשטר והניח משכון בידו – דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו'. לפי המשך הגמרא, החילוק בין מלוה על המשכון סתם ובין מלוה בשטר שהניח לו משכון, מתפרש כך: כשנתן לו שטר, ודאי אין המשכון משמש כזכרון דברים בעלמא על ההלואה שהרי אין לך הוכחה טובה יותר מאשר שטר חתום שלפנינו, אלא מטרתו לשם משכון ושעבוד החוב. ולדעת שמואל אפילו אם ערך המשכון הוא פחות מדמי ההלואה, ולפי דחיית הגמרא מדובר כאן במשכון השווה לערך ההלואה. (עפ"י רש"י מד. ור"י בן מגאש).

פירוש נוסף: כשהלווה בשטר, הרגילות ליתן את המשכון שלא בשעת ההלואה, ומשכון שלא בשעת הלואה בע"ח קונה אותו כדר' יצחק דלהלן. ואולם 'הלווה על המשכון' דרישא, כיון שנתן לו בשעת ההלואה – אין בע"ח קונוהו לדעת רבי אליעזר ולכך פטור מאחריותו, ולר' עקיבא – דינו כשומר שטר מהטעמים המבוארים להלן (עפ"י תד"ה מאי).

דף מד

'מנין לבעל חוב שקונה משכון, שנאמר ולך תהיה צדקה – אם אינו קונה משכון, צדקה מנין לו? מכאן לבעל חוב שקונה משכון'. פרשו הראשונים שאין נקרא 'צדקה' אלא בחיסור ממונו, הרי שקנוהו במידת מה ולכך כשמשיב לו מעלה עליו הכתוב עשית צדקה.

ואולם התוס' בקדושין (ח) בארו באור נוסף: הראיה שקונה משכון היא מכך שכתוב ושכב בשלמתו וברכך, ואם לא היה קונוהו הרי כשמחזיר לעני והלה מברכו יש כאן רבית דברים.

ומבואר לכאורה מדבריהם שרבית דברים אסורה מדאורייתא. וקשה, הלא אין כאן רבית קצוצה, שלא קצץ לו בשעת הלוואה 'על מנת שתברכני'? (כן הקשה בקובץ שיעורים שם. ובילדותי חשבתי לומר דהנה קשה על התוס' הלא העיקר חסר מן הספר, כי בגמרא מבואר שהלימוד מ'ולך תהיה צדקה' ולא מ'וברכך' – אלא שאלה אחת מתורצת בחברתה, כי מ'וברכך' לבד אין במשמע שקונה שהרי אין זו רבית האסורה מהתורה, כנ"ל, אולם מכך שכתוב לאחר שהעני ברכו 'ולך תהיה צדקה', משמע שדבר טוב הוא וראוי לעשות כן אף לכתחילה, וזוה מוכח שאין אפילו איסור דרבנן בדבר, כי זהו כמפורש בתורה להתר, וכמוש"כ הט"ז בכמה מקומות. ומוכח שקונה המשכון, ואין כאן אפילו רבית דברים. ופטיטא דאורייתא טבין).

הגרש"ז אויערבך וצ"ל (במנחת שלמה כו, א) כתב, שמה שנהגו אנשים לברך את המלוה באמירת 'תזכו למצוות' – לא יאות הם עושים, שהרי מבואר בתוס' שברכה אסורה משום רבית דברים. [מאידך, לגבי אמירת 'תודה' צידד לומר שאין בדבר איסור כלל. וע"ע במובא בב"מ סד עה].

'ותיסברא, אימור דאמר ר' יצחק – שמשכנו שלא בשעת הלואה, משכנו בשעת הלואה מי אמר?'
מלבד מה שהכתוב מדבר במשכון שלא בשעת הלואה (כדפרש"י) – יש גם טעם לדבר:

כיון שהלוה כבר קיבל את ההלוואה מקודם הרי עתה כשנוטל המלוה משכון הוא נהנה בכך שהלוואתו נעשית מבוטחת, ובאותה הנאה שממונו שמור במשכון זה, נעשה שומר שטר. לא כן משכון בשעת ההלוואה – ממונו בידו ואין לו הנאה בקבלת המשכון (עפ"י ר"י בן מגאש).

– שיטת כמה מן הראשונים (הרמב"ן והר"ן כאן ובבבא-מציעא) שאף על פי שהתלמוד מתמה, אין זו אלא דחיה בעלמא אולם באמת רבי יצחק בכל ענין אמר, גם בשעת הלוואה. והביאו דוגמאות נוספות לכיצא בזה, שמתמה הגמרא ולא בדוקא.

(ע"ב) ז'רב יוסף אמר: כשומר שכר' – ואף המלוה על המשכון, כיון שמצוה הוא עושה בהלוואתו, גם עיסוקו במשכון נחשב דבר-מצוה, שהרי הוצרך לקחתו מפני ההלוואה שהוא נותן (ראשונים עפ"י ר"ח). ויש אומרים מפני שבשימוש המשכון פוחת והולך מן החוב [ואם לא כן הרי אסור משום רבית] (עפ"י תור"פ. ומסתבר שנחשב השימוש במשכון כמצוה מפני שהוא סיבת ההלוואה וההלוואה מצוה, וכ"מ במאירי. ובראב"ד (בשיטמ"ק בב"מ) פירש שלכך נחשבת מצוה, מפני שממתין עליו ואינו מוכרו ליפרע).

ואולם שומר חנם דעלמא אינו נחשב כעוסק במצוה – מפני שהבעלים יכולים לשמור בעצמם, והשומר עושה להם טובה מרצונו, והיה יכול ליתול שכר על שמירתו וכן היה יכול באותה שעה להשתכר כמה פרוטות, ואם כן חסרון הפרוטה לעני אינו בא לו מחמת השמירה לחברו אלא מרצונו הטוב הוא שעשה כן או מפני שיקולים אחרים כגון שעשה לו הלה טובה – הלכך אינו נחשב 'שומר שכר' משום כך. ורק בשומר אבידה שהתורה חייבתו לטפל בשמירתו ואין לבעלים אפשרות לשמרה, הרי זה עוסק במצוה. וכן נידון מלוה על המשכון, כיון שהבעלים כאילו אנוסים לתת לו את המשכון עבור ההלוואה שהצטרכו, וגם המלוה מחויב להלוות במצות התורה – הרי זה כאבידה, שחסרון הפרוטה מתייחס לשמירה (ע' נתיבות המשפט עב סק"ן; חושים ובאורים ב"מ כט. וע' נתיב"מ שם סק"ט ואמרי בינה יג והר צבי או"ח אודות עוסק במצוה שאינו מחויב בה, אם נפטר מן המצוה).

הריטב"א בבבא-מציעא (פב) כתב ששונה שומר דעלמא שכל עיקרו לא ירד אלא לשמירה ואנן סהדי שלא ירד אלא להיות שומר חנם, וכאילו אמר כן בפירוש. לא כן באבידה, שלא באה לידו לשם שמירה אלא למצוה. וכן במלוה על המשכון, אני אומר שדעתו להיות שומר שכר ובפרוטה דרב יוסף. או גם יש לומר שתנאי בית דין הוא שיהא כך. עד כאן מדברי הריטב"א.

לכאורה נראה נפקותא בין הטעמים, אם יתנה מתחילה שאינו רוצה להיות כשומר שכר, לפי הטעם הראשון נראה שיכול להתנות, שתלוי בדעתו, משא"כ לטעם השני.

וגבי שומר אבידה, נסתפק בהר צבי (ב"מ כט.) כשמתנה בפירוש, וכתב להוכיח שלעולם דינו כש"ש. ונראה שכשם שלפי לשון אחת (בב"ק נו) שטעמו של רב יוסף מפני ששומר בעל כרחו אין מועלת התנאה מראש, כמו כן לפי הטעם שחוסך פרוטה לעני, הלא גם אם יאמר שיתן לעני – מתנה הוא שנותן לו אבל מן הדין פטור, הלכך אין הדבר תלוי ברצונו או במדת הנאתו.

ז'הכא במלוה צריך למשכון קא מיפלגי, מר סבר מצוה קא עביד ומר סבר לאו מצוה עביד. לפרש"י המחלוקת היא אם כיון שהמלוה צריך ורוצה את המשכון לשימוש – אין הלוואתו בגדר 'מצוה' או כיון שמכל מקום מנכה לו ללוה את דמי שכירות המשכון, הגם שנהנה בהשתמשותו – הרי זו 'מצוה'.

[ואפשר שכאן דוקא, היות והמצוה היא ההלוואה עצמה ואילו לקיחת המשכון והעיסוק בו אינו מצוה כשלעצמה, הלכך כל שיש לו טובת הנאה בענין – אין להחשיב את עיסוקו במשכון כמצוה. אבל בשאר מצוות, גם אם יש עמן טובת הנאה – אין בכך להפקיע שם 'מצוה' לענין דין עוסק במצוה פטור מן

המצוה'. עפ"י אילת השחר. ואמנם מצאנו דעות בין הפוסקים (ע' בבאור הלכה לח, ח בפרטי הדינים) שאין פטור 'עוסק במצוה' אם עיקר כוונתו (גם) להשתכר ממנו].
 ור"י בן מגאש פרש באופן אחר: אם מלוה צריך למשכון, כדי להיות סמוך ובטוח על ממונו, אם כן לקחת המשכון וטיפולו נחשב כחלק ממצות ההלוואה, ולדעת ר' אליעזר שמלוה אינו צריך משכון, ולכך אין מצוה בעיסוקו במשכון. (ואולי זוהי גם כוונת רבנו חננאל שהביאו בתוס' (בד"ה במלוה), ואם כן – נתישבה תמיהתם. וע"ע במש"כ בב"מ פב:).

פרק שביעי

ושכנגדו חשוד על השבועה. כתבו התוס' (בב"ק קח. ד"ה ותרי) שמוכח מכאן שהחשוד על השבועה אינו נפסל מן התורה אלא מדרבנן. וצריך לבאר מאין הוכחתם, הלא יש לומר שהחשוד פסול מן התורה, אלא שחכמים תקנו שכנגדו יישבע וייטול, ומן התורה הוא נוטל ללא שבועה?
 ונראה לומר שתלוי הדבר בשני הסברי התוס' (בב"ק ה. ד"ה שכנגדו) מדוע לא קיים הכלל 'מתוך שאינו יכול להשבע – משלם' בחשוד על השבועה; הסבר אחד, כתבו, אם אתה מצריכו לשלם הרי לא שבקת חיי שהרי כל שקרן יביא אותו לידי שבועה, ונמצא יטלו את כל אשר לו. הסבר שני – כיון שאותו חשוד ברצונו להשבע אם נניחנו, ורק אנו מונעים אותו מכך, הלכך אין אומרים כאן 'מתוך...'.
 ונראה ששני ההסברים תלויים בהבנת יסוד חיוב שבועה שהטילה תורה; אם ענינו וגדרו חובת בירור, שלכך נועדה השבועה, לברר דבריו. ולפי"ז החשוד על שבועה, אין בשבועתו כל בירור והוכחה, ולכן מדין תורה מוטל עליו לשלם, כמו כל שאר מי שאינו יכול להשבע, אלא שחכמים תקנו לתובע להשבע וליטול, משום 'לא שבקת חיי'.
 אך אפשר שחיוב שבועה אינו מוגדר כחובת הוכחה אלא חיוב בעלמא המוטל עליו, כדוגמת חיוב ממון שחייב לחברו, (ואפשר אולי כדי לפייס את הצד שכנגד, או להאלים ולבטא את ה'ברי' שלו), ולפי זה שייך לומר שאם הוא מצד עצמו רוצה לקיים חיובו, והמניעה מצדנו ולא מצדו – אין לחייבו לשלם. נמצא לפי זה שמעיקר הדין אין שכנגדו נוטל כלל, שאין שייך לומר כאן 'מתוך שאינו יכול להשבע משלם', ורק תקנה דרבנן היא שיכול ליטול בשבועה.
 וכן יש לומר בדעת התוס' הנ"ל שמעיקר הדין היה נשבע ונפטר שהרי כאמור אין שייך לחייבו לשלם מן התורה, כי הוא מוכן ומזומן למלא את חובתו, להשבע. אלא שתקנו חכמים היות והוא חשוד על השבועה, אין כדאי לגרום שבועת שקר, ולכן ישבע זה שכנגדו ויטול.
 [ולפי זה גם השיטה הסוברת (רבי יהודה החסיד. עתוס' ב"מ ה: ד"ה דחשוד) שהגולן החשוד על הממון – פסול מדאורייתא לשבועה, אפשר שהכוונה רק שמן התורה אין להשיעו ולהביאו לידי שבועת שקר, אבל אם נשבע מעצמו, אפשר שנפטר מן התורה, ורק מדרבנן פוסלים את שבועתו. ובזה מתישבת קושית הקצות החשן (צב, א) על שיטה זו, כיצד היא תתרץ את קושית התוס' בב"ק הנ"ל] (עפ"י חדושי הגר"ט קמב. וע' בקובץ מוריה (תמוז תשנ"ה) במכתב מהגרשו"א אויערבך זצ"ל (עמ' נט) שרמזו בקיצור לכעין זה).

ב. 'בית מלא פירות מסרתי לך', והלה אומר: איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל – פטור, שאין זה דבר שבמידה (שלמה – דבר המסויים (ריב"א; ריטב"א בשם מכלתא); כסף או כלים – מה כסף שדרכו להימנות, אף כלים. רמב"ן מהמכלתא).
 הוא הדין 'בית עם פירות עד הויו מסרתי לך' והלה אומר 'עד החלון' – אין זה דבר המסויים, כיון שאין ידוע באיזה בית מדובר (עפ"י תוס' ורמב"ן). והרמ"ה חולק, כיון שהתביעה וההודאה בלשון מדה, אע"פ שאין אותה מדה ידועה ממש לב"ד (מובא בריטב"א).
 'בית זה מלא פירות מסרתי לך', לדברי אביי חייב שבועה כיון שאמר לו 'בית זה' טענתו ידועה ומסוימת (וגם הודאתו מסוימת, שהרי הבית ידוע ואפשר לראות כמה נשארו עתה. ריטב"א). ולרבא פטור. תניא כותיה דרבא.

טעמו של רבא, מפני שהגדרת 'מלא' אינה מדויקת, שגם כשחסרה מעט נחשבת 'מלאה', ואין ידוע מה ביניהן. או גם מפני שלא הזכיר מדה בהודאתו במפורש אלא אמר מה שהנחת אתה נוטל (עתוס'). וכן נקטו טעם זה האחרון ר"י בן מגאש רמב"ם (טוען ונטען ד, א-ב) ר"י מלוניל רמב"ן וריטב"א). כללו של דבר: אינו חייב עד שיטעננו התובע מדה ידועה ויודה לו הנתבע שנתן לו מדה ידועה פחותה ממנה, אבל אם אמר לו לא נתת לי כלום במדה אלא זה הוא שנתת לי ואיני יודע מה יש בו – פטור (ר"י בן מגאש).

די בצד אחד של מדה או מנין, כגון 'עשר גפנים טעונות מסרתי לך' והלה אומר 'חמש' – אעפ"י שאין ידוע מה משקלם, יש כאן מדה. וכן 'כור פירות' ו'לתך קטנית' אעפ"י שאין השווי ברור מתוך טענותם (עפ"י רמב"ן).

ג. זה אומר מנורה גדולה וזה אומר קטנה – פטור, שאין זו הודאה ממין הטענה כיון שהם שני חפצים שונים. הלכך אעפ"י שטוענים מדה מסוימת פטור. ואם לא הזכירו מדה פטור אפילו לרבן גמליאל שאינו מצריך הודאה ממין הטענה. וכן אפילו היא מנורה של חוליות שאפשר להקטינה, והרי ההודאה ממין הטענה – אך כיון שלא נקבו מידה פטור, אבל אם אמרו מדה, כגון מנורה של עשר חוליות וזה אומר: של חמש – חייב (עפ"י ר"י מלוניל מאירי ועוד).

ד. זה אומר מנורה בת עשר ליטרין וזה אומר בת חמש – חייב שבועה, כיון ששתי המנורות תבנית אחת להן והויכוח על המשקל, והרי יכול לגררה ולהעמידה על חמש – הרי זו הודאה ממין הטענה.

דפים מג – מד

- פ. א. המלוה את חברו סלע ונתן לו משכון, ואבד המשכון (באופן שהמלוה חייב באחריותו אך לא הפסיד כל חובו). וטוענים המלוה והלווה על שווי המשכון – מה הדין?
 ב. המלוה על המשכון, ואבד המשכון – האם המלוה חייב באחריות המשכון? ואם כן, האם נשארה לו הזכות לתבוע את חובו מהעודף על דמי המשכון, או שמא איבד את חובו לגמרי מאחר ואינו מחזיר המשכון לבעליו?
 א. המלוה את חברו על המשכון ואבד המשכון באופן שהחייב באחריותו, וטוענים על שווי המשכון; אם הנתבע כופר בכל, שאומר: שווי המשכון כשווי החוב ואיני חייב כלום – פטור (אלא נשבע היסת כשאר 'כופר הכל'. ראשונים).

אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר, כגון המלוה שצריך לישבע שאינה ברשותו – נשבע בגלגול גם כמה היה שוה (ראשונים עפ"י ב"מ לה).
 ואם הלווה ממאן לישבע ותובע שבועה מן המלוה על השווי ע"י גלגול – יש אומרים שאינו ראוי, שהרי המלוה תבעו ראשון ונזקקים לתביעתו תחילה. ויש חולקים (מובא במאירי).
 ואם הוא מודה במקצת, כגון שאמר המלוה סלע הלויתך עליו ושקל (= חצי סלע) היה שוה, והרי נשאת חייב לי שקל. והלוה אומר: שלשה דינרים היה שוה ואיני חייב אלא דינר (ואינו אומר 'הילך'. ראשונים) – נשבע שבועת 'מודה במקצת'. ולדברי רב אשי פירשו שמקדים המלוה להישבע שאין המשכון ברשותו, שמא אם ישבע השני תחילה, יוציא זה את המשכון.

א. אם הלווה תובעו ברי והמלווה אינו יודע כמה היה שוה המשכון [וכן כל שומר שאבד פקדונו ואינו יודע כמה שוה] – משלם כדברי התובע, כדין המחויב שבועה ואינו יכול לישבע. ואם בא להחרים סתם את הבא ליטול ממנו מה שלא היה לו ליטול – אין מונעים מכך (ר"י בן מגאש).
 ור"י מלונגיל ומאירי כתבו: דוקא אם היה לו למפקיד לידע נחשב מחויב שבועה ואין יכול לישבע, אבל לא בדבר שלא היה לו לידע.

ויש אומרים, דוקא אם מודה שהוא חייב לו פרוטה לכל הפחות – חייב שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, אבל בלאו הכי פטור, שאין כאן הודאה בדבר שבמדה (עפ"י רמב"ם מלוה ולוה יג, ד [ויתכן שכן גם דעת הריב"ם. ע' מ"מ]; רמב"ן).

ב. היה תובעו על שק מלא בגדים יקרים, והלה אומר: שמא סיגים היו בו ולא בגדים יקרים – הואיל ומה שתובעו אינו מודה לו, אין כאן חיוב שבועה מעיקרא. ומכל מקום התובע ישבע ויטול כיון שיש כאן דררא דממונא והתובע ברי והנתבע שמא (ער"י בן מגאש – עפ"י הירושלמי).
 ור"י מלונגיל פירש טעם אחר: שכשקבלו הנפקד לקחו סתם וסמך על המפקיד. ויש מפקפקים בזה, שאין כאן הודאה במידה או שאינה ממין התביעה (ערמב"ן ורישב"א. והמאירי כתב שאין כאן חסרון של דבר שאינו במידה מפני שהויכוח על איכות הדבר ולא על כמותו).
 ע"ע פרטים נוספים בב"מ לד-לה.
 היו חלוקים על החוב עצמו, לא על דמי המשכון – ע' להלן מו.

ב. רבי יצחק אומר: בעל-חוב קונה משכון וחייב באחריותו.

דעת בה"ג ר"ף ר"ח רמב"ם תוס' רמב"ן ורשב"א שדינו כשומר-שכר ופטור באונסין (וכ"כ בה"ג ועוד). ואין כן דעת רש"י וראב"ד.
 ודוקא במשכון שלא בשעת הלוואה, אבל משכנו בשעת הלוואה – נחלקו החכמים אם דינו כשומר-חנם או כשומר-שכר (משום המצוה שיש בהלוואה, ואע"פ שמקבל משכון ומשתמש בו, כיון שמנכה לו מן החוב דמי שכירות המשכון, עדיין מצוה היא לדעה זו). ופירשו בגמרא שבוה נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא.

ובמלוה בשטר מודה רבי אליעזר שהמשכון באחריות המלוה (לפרש"י, מפני שניתן לשם גביה ולא לזכרון דברים בעלמא. ולפתתוס' מלוה בשטר' היינו משכון שלא בשעת הלוואה).
 ע"ע שיטות וחילוקי דינים בב"מ פא-פב.

באופנים שחייב באחריות המשכון, והמשכון שוויו פחות מדמי החוב, שמואל אומר שהפסיד חובו לגמרי. ואם נתן שני חפצים למשכון ואבד האחד – נחלקו אמוראים האם מפסיד חצי חובו או כנגד מה שאבד

בלבד. וכן נחלקו כשנתן לו כלי וחתיכת כסף כמשכון, ואבד הכלי, שמא באופן זה לא הפסיד את חובו אלא כפי שווי הכלי או בהתאם ליחס שבינו ובין חתיכת הכסף, או אף בזה דינו כשני הפצים שוים (ערש"י ותוס' וש"ר כמה אופנים).

לדעת ר"ח ורבנו תם, שמואל אמר רק כשפרש לו שבאיבוד המשכון יפסיד את חובו לגמרי [וקמ"ל דלא הוי אסמכתא], או כשאמר לו משכון זה אע"פ שהוא פחות מדמי החוב – קבלתיו כנגד החוב, אבל במשכון סתם – ודאי לא איבד מעותיו. ולגרסת רש"י (וכן הגרסה לפנינו), שמואל דיבר בסתמא. ונחלקו הראשונים והפוסקים אם הלכה כשמואל אם לאו (ע' בפירוט בב"מ פא-פב).

דף מד

פא. א. שומר אבידה – האם דינו כשומר-חנם או כשומר-שכר?
ב. המלוה את חברו על המשכון, והמשכון שוה פחות מדמי ההלוואה – האם שביעית משמטתו?

א. שומר אבידה, רבה אמר כשומר חנם ורב יוסף אמר כשומר שכר.
 ר"ח פסק כרב יוסף והתוס' פסקו כרבה.

ב. המלוה את חברו על המשכון, ואין המשכון שוה כנגד החוב, לדברי רשב"ג אין שביעית משמטתו ולדברי רבי יהודה הנשיא – משמטת. ורצו לפרש מחלוקתם כלפי סכום ההלוואה העודף על דמי המשכון [ונחלקו בדשמואל, האם המשכון מהוה כעין תשלום על החוב כולו]. ובמסקנא דחו שאפשר לפרש מחלוקתם על הסכום שכנגד המשכון.

הלכה כרשב"ג שאינו משמט. ונחלקו הראשונים האם רק כנגד דמי המשכון אינו משמט (רמב"ם שמיטה ויובל ט, יד) או אף על היתר מדמיו (רא"ש ורישב"א. וע' חו"מ סו, יב).
 כשהמשכון שוה כמו החוב – לדברי הכל אינו משמט (שאיין אני קורא בו לא יגש).

דפים מד – מה

פב. אלו הן הנשבעים מתקנת חכמים, המנויין במשנתנו?

השכיר; הנגזל; הנחבל – נשבעים ונוטלים מתקנת חכמים. ולדעת רבי יהודה אין נשבע עד שתהא שם הודאה במקצת מצד הנתבע;
 שכנגדו חשוד על השבועה;

חנוני על פנקסו] – כאשר החנוני אומר ששילם לשליחו של בעל הבית על פיו, כגון לבנו או לפועלו, והללו אומרים לא נטלנו – החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית, והפועל נשבע לבעה"ב בפני החנוני שלא נטל (רבא להלן מו: בפרוש דברי רבי). ולבן ננס, לפי גרסא אחת, נוטל החנוני שלא בשבועה. וכשיש ויכוח בין החנוני לאדם אחד על קבלת הסחורה או התשלום – התובע נשבע ונוטל. ולר' יהודה – אין דרך הסוחר לתת סחורתו טרם קיבל מעותיו];

הפוגמת כתובתה (= שנפרעה כבר מקצתה); עד אחד מעידה שהיא פרועה; מנכסים משועבדים; מנכסי יתומים; הנפרעת שלא בפניו; יתומים הבאים לגבות, נשבעין שלא פקדנו אבא וכו' – כל אלו נשבעים ונוטלים.

כל הנשבע ונוטל, אפילו לא יטעון אלא פרוטה אחת – לא יטלנה אלא בשבועה כעין של תורה (רמב"ם שכירות יא, ט).
 אופן נוסף של נשבע ונוטל – להלן מו.